

Přínos Genesis 1 až 4 pro etiku

(Břetislav Fajmon, seminární práce v 1. ročníku studia oboru ET, předmět RETK5011)

1. Vyprávění v Gn 1 až 4 a jeho výklad

Zabývejme se nejprve krátce problematikou starozákonního výkladu, jak postupuje při čtení prvních čtyř kapitol knihy Genesis.

Základním krokem pro porozumění části biblického textu je určit literární žánr daného oddílu či biblické knihy. Podle Prudkého jsou obsahem Genesis 1 až 4 smyšlená mytopoetická vyprávění, neboli podobenství, obrazy či alegorie, jejichž cílem je nikoli vytvořit fantazijní, nereálnou fikci, ale předat pravdy o reálném světě. Důvodem, proč řadit knihu Genesis k ostatním mýtům dávnověku¹, je například to, že

- v Genesis 1 sdílí vypravěč s ostatními kulturami starověku představu třípatrového světa: rovinu prahlubiny² neboli podsvětí, rovinu země a rovinu nebeské klenby, na které jsou zavěšena nebeská tělesa – slunce, měsíc a hvězdy³.
- Důvodem k označení Gn 1 jako poetické či epické skladby jsou dále opakující se fráze „a stalo se tak“, „a viděl Bůh: ano, je to dobré“, „nastal večer a nastalo ráno“, atd.
- Funkce světla, stvořeného první den: Snad všechny lidské kultury chápaly světlo jako předpoklad života, v náboženských souvislostech jako projev božských sil a aktuální přítomnost božstva⁴.
- V Gn 1,21 se píše o tom, že Bůh stvořil veliké obludy či „draky“, což jsou mytologické bytosti.

Tentýž komentář ke čtení knihy Genesis ovšem také tvrdí, že v textu probíhá i tzv. demytologizace v kontrastu s mýty ostatních staroorientálních kultur⁵:

- rozestoupení vodstev a vznik prostoru pro život je líčeno v babylonských mýtech jako výsledek boje boha Marduka s bohyní vodstev Tiamat – biblický vypravěč oproti tomu říká, že k tomuto došlo na základě suverénního pokynu Boha; vodstva mají uvolnit prostor a nashromáždit se, kam Bůh určí⁶. Bůh je svrchovaným pánem nad hlubinou. Tj. Genesis 1 neuvádí alternativní mýtus, nýbrž konstatuje, že Bůh oddělil „vody vespod“ od „vod nahoře“.
- Slunce, Měsíc a hvězdy jsou v mnoha kulturách vnímány jako božské mocnosti – autor Genesis 1 ovšem vidí Boha jako svrchovaného tvůrce těchto těles; nejsou to božstva, kterým máme sloužit, ale služebníci, kteří mají svolávat lid Hospodinův k bohoslužbám, vymezovat čas a poskytovat osvětlení pro život na zemi⁷.

1 Je celý Pentateuch jen mytopoetickou hagadou (pojednáním) o vzniku Izraele, jeho institucích a svátcích?

2 [Prudký 2018], str. 90-91: v těchto představách obklopují mocnosti hlubokých vodstev bezpečnou, suchou zemi ze všech stran.

3 [Prudký 2018], str. 76.

4 [Prudký 2018], str. 95.

5 [Prudký 2018], str. 95.

6 [Prudký 2018], str. 102-103.

7 [Prudký 2018], str. 108-111. Odbožštění slunce i měsíce lze vidět v tom, že nejsou v textu Genesis 1 vůbec zmíněny svým názvem, ale jen označeny jako „větší světlo“ a „menší světlo“.

- Draci (Gn 1,21) ztělesňující ve mnoha kulturách moc chaosu jsou v Božím světle jen stvořenými bytostmi⁸, nad kterými má Bůh jasnou moc. Kniha Genesis není mýtem, který by dále vyprávěl příběh o těchto dracích, nýbrž sděluje, že bytosti v moři a vodě jsou jen stvořeny Bohem, který je nadmíru převyšuje.

Tak se ocitáme při vyhodnocení žánru Genesis 1 tak trochu ve slepé uličce⁹: jedná se o alegorii nebo nejedná? Chce tento text mytizovat nebo demytizovat skutečnost? Tyto dvě protichůdné tendence textu ilustrují, jak je náročné určit žánr či povahu Genesis 1. Možná bychom mohli uzavřít, že Genesis 1 je poetickým vylíčením, které

- obrazně vykresluje rozmanitost a uspořádanost stvořeného světa – nikoli chronologický popis vzniku vesmíru, ale pestrost a různé funkce různých jeho částí:
 - 1) vzniká světlo umožňující život,
 - 2) Bůh „roztahuje“ vody jako jakousi vertikální oponu a vytváří vertikální rozměr prostoru;
 - 3) Bůh „roztahuje“ vody horizontálně a objevuje se souš, tj. je vytvořen horizontální rozměr prostoru a rostlinná potrava pro budoucí živé tvory;
 - 4) Bůh vytváří „vládce světla“;
 - 5) Bůh zaplňuje prostor nad zemí (nebe) a pod zemí (vody) živými tvory;
 - 6) Bůh zaplňuje zemi živými tvory a pověřuje člověka správcovstvím země.
- Současně bychom měli říci, že tento obrazný popis dosvědčuje historickou událost stvoření světa, tj. prohlašuje Boha Stvořitele jako tvůrce všeho „na nebi, na zemi i pod zemí“ (tedy z pohledu pozemského pozorovatele).

S podobnou pokorou bychom měli přistoupit k určení žánru Genesis 2 až 4: I když se v mnohém může jednat o obrazné líčení, jeho autor nám chce sdělit řadu skutečností nadčasových i historických. Někteří označují oddíl Gn 2,4 až 4,26 jako „druhou zprávu o stvoření“, ale podle Prudkého¹⁰ je toto označení spíše zavádějící než vhodné, protože „podsouvá představu, že se v této části textu jedná o nějaké opakování, variaci či dokonce duplicitu téhož, co již bylo řečeno v kapitole první“.

Protože Gen 5,1 má podle Prudkého funkci titulu knihy¹¹, první čtyři kapitoly tvoří prolog, Po kapitole Genesis 1, která představuje Boha Izraele jako svrchovaného **Stvořitele**¹², následuje v kapitolách Gn 2 až Gn 4 jakási **narativní antropologie**, kde je člověk představen v základních vztazích: člověk před Bohem, vztah člověka k půdě (tj. k životnímu prostředí), člověk a jeho žena, syn člověka a jeho bratr¹³. Rodopis nebe a země (tj. Gn 2,4 až 4,26) není alternativní zprávou o stvoření, ale mluví o navazujících událostech, které se po stvoření člověka odehrály na zemi. odvolává se tedy na Genesis 1, protože potřebuje propojit

8 [Prudký 2018], str. 114-115.

9 Přesnějším vymezením oddílu je Genesis 1,1 až 2,3, protože až v prvních třech verších druhé kapitoly se setkáváme s popisem sedmého dne alegorického týdne.

10 [Prudký 2018], str. 151.

11 [Prudký 2018], str. 61. V dané frázi “toto jsou rody”, která je užitá v knize Genesis jedenáctkrát, se pouze na tomto místě vyskytuje slovo “kniha”: “toto je kniha rodů”. Podle Prudkého, str. 61, byla většina textů knihy Genesis utvořena až se zbytkem Pentateuchu po babylonském exilu v době perské, tedy po roce 539 př.n.l.

12 [Prudký 2018], str. 29.

13 [Prudký 2018], str. 30.

popisovaná témata¹⁴.

V textu vidíme řadu rysů, při jejichž dosvědčení je Bible jedinečná:

- Po pojezení člověka ze stromu poznání dobrého a zlého je země prokleta, tedy nastává situace podobná té naší v dnešní době, kdy žijeme v prostředí nikoli ideálním, ale bolestivém, s občasnými přírodními katastrofami. Svědectví „rodopisu nebe a země“ spíše vyznívá jako reálné dosvědčení, že v Hospodinově péči byla země kdysi ideální (Genesis 2), a po jistých událostech (Genesis 3) se pokazila.
- Spíše než mytické se zdá reálné také dosvědčení, že Bůh je pánem nad životem a smrtí – on stvořil život a má moc jej udržet, má moc i prostředky pozvat ke stromu života. Věčný život s Bohem je součástí mýtů, ale kniha Genesis jej dosvědčuje jako reálnou alternativu (dále viz Genesis 5,21-24, kde Henoch nezemřel, ale Bůh ho vzal k sobě¹⁵).
- Eva byla matkou všech živých (Gn 3,20): Van Seters navrhuje, že zmínka o Evě jako matce všech živých má být jen pokusem o demytologizaci, jestliže autor Genesis 3 čerpal z novobabylonského mýtu o Mardukově stvoření světa, který vykresluje bohyni jako zdroj života lidí¹⁶. Nicméně současná věda souhlasí s tvrzením, že všichni lidé, kteří dnes žijí na zemi, jsou potomky jedné matky¹⁷. Tedy je možné, že rodina Adama a Evy v Gn 2 až 4 není nutně rodinou fiktivní.
- Klíčovým momentem těchto kapitol je změna u prvních lidí, ke které došlo v souvislosti s pozřením ovoce ze stromu poznání dobrého a zlého. Ať už celý příběh je záznamem o životě konkrétní rodiny, nebo obrazně představuje události spojené s evolučním příchodem života na zemi, a tedy i evolučním vývojem člověka, v obou alternativách je Bible svědectvím o zásahu Hospodina při vytvoření člověka, kdy otiskem svého obrazu na člověka jej učinil schopným etických voleb, a ve druhé vlně pak, při neposlušnosti člověka, došlo k důsledkům této neposlušnosti.

Neměli bychom se tedy spokojit s klasifikací Genesis 2 až 4 jako mýtu, který vysvětluje, jak věci jsou dnes, ale nemusí být pravdivý¹⁸ – sice bychom zhruba popsali život v některých aspektech, jak jej známe dnes, ale zanedbali bychom svědectví Bible o kvalitě života v době před pádem člověka (Gn 2,25). Samozřejmě můžeme říci, že mytický rozměr v Gn 2 až 4 je obsažen – podobně jako v životě Adama a Evy, i v našem životě dnes dochází k negativním věcem v našem srdci i v našem prostředí, pokud neposlechneme Boha, a tyto věci nesou některé nevratné důsledky. Otázkou ovšem zůstává, zda biblický text nechce dosvědčit něco více – také to, že kdysi dávno první lidi provedli první špatný čin, který přinesl nevratné důsledky.

Jinými slovy, kromě definice mýtu jako **obrazného vysvětlení světa, jaký známe dnes**, bychom měli zvážit, že je dobré do této definice dodat rozměr mýtu jako **obrazného vysvětlení některých historických skutečností či procesů, které vedly ke stavu**

¹⁴ A opět uspořádání látky je spíše tematické než chronologické, tedy nemá smysl věnovat se „časovým rozporům“ mezi Genesis 1 a Genesis 2.

¹⁵ [Prudký 2018], str. 310: spravedlivý člověk získává u Boha život, a pak smrt či záhuba jeho místo u Boha neruší.

¹⁶ [Van Seters 1992], str. 123-124.

¹⁷ [Vácha 2019].

¹⁸ [Rendtorff 2003], str. 175, mluví o Genezi 2 až 4 jako o pověstech, ve kterých nevystupují reálné, ale ideální typické postavy (muž a žena, znepřátelení bratři).

světa, jak jej známe dnes (tj. v některých aspektech odlišného od toho minulého). Jedná se o drobnou nuanci, která umožňuje poněkud plastičtější vystižení žánru Genesis 2 až 4.

V neposlední řadě, s Van Setersem můžeme říci, že žánr Genesis 1 až 4 úzce souvisí se žánrem celého Pentateuchu. To lze vidět na provázanosti motivů mezi úvodem k Pentateuchu a jeho celkem:

- Propast prahubiny ... podobná jako v Ex 15,5:8: „propast se nad nimi zavřela“. Je možné, že autor knihy Genesis chce zdůraznit, že Bůh si použije v exodu propast jako místo zkázy, kdežto též má moc propast rozevřít a vytvořit život.
- Ukázala se souš ... podobně jako Bůh při exodu (Ex 14,16.22) rozdělil moře a ukázala se souš, i „na začátku“ Bůh rozdělil vody a vznikl život.
- Znásobení života ... Hospodinovo požehnání Gn 1,28 (plod'te se, množte se a naplňte zemi) je analogické slibu Hospodina Abramovi (např. Gn 12,1-3), které se začalo naplňovat na národu Izrael v době exodu (Ex 1,7: synové Izraele se rozplodili a rozmnožili, až jich byla plná země).
- Bůh stvořil draky (Gn 1,21) ... ve vztahu k Ex 7,10-11: Áron hodil hůl Mojžíšovu na zem a ta se proměnila v draka a sežrala draky¹⁹, které vykouzlili egyptští mágové, tj. jeho moc převyšuje ostatní moci na zemi.
- A řekl Bůh ... je použito desetkrát v Gn 1, stejně jako deset slov v Ex 20,1-17. Tedy deseti prohlášeními, kterými Bůh vymezil svůj vztah k Izraeli, vymezil podobně i svůj vztah k celému stvoření. Poselství je jasné: ten Bůh, který Izraeli dal vodítka pro život, vytvořil vodítka pro celý vesmír.
- V Gn 2,15 Bůh postavil člověka do zahrady, aby ji obdělával (sloužil). Slovo „obdělávat“ je totéž slovo, které je použito pro službu Izraelců v Egyptě. Komu má lid Izraele sloužit – faraonovi (Ex 3,10: takto promluvil farao), nebo Hospodinu? Člověk v zahradě měl sloužit půdě, ale současně též Hospodinu.
- V Gn 2,15 Bůh svěřil člověku zahradu, aby ji střežil. Podobně i po vysvobození z Egypta svěřil Hospodin lidu Izrael tóru – ukazatele, které by je střežili a zachovávali. Později Izrael měl střežit svou zemi tím, že bude zachovávat (střežit) Hospodinova slova. Formulace výzvy pro Izrael i pro první lidi je v jistém smyslu podobná.
- Vyhnání z ráje v Gn 3,22-24 je analogické vyhnání Kaina z půdy (Gn 4), i když toto druhé vyhnání je zase krokem o stupínek níže, když srovnáváme s bohatstvím a plností zahrady. Vyhnání Kaina je prototypem pozdějšího vyhnání Izraele ze slíbené země, pokud nebudou věrní Hospodinu.

Suma sumárum, prolog Genesis 1 až 4 je i mikroúvodem k budoucí historii Božího lidu. Je zde naznačeno, že Bůh, který později zachrání lid Izraele z otroctví Egypta, svým způsobem vytváří prostor pro život všem lidem a pověřuje je k analogickým úkolům²⁰. Za

¹⁹ V paralelním oddílu Ex 4,3 je použito slovo had (nácháš) místo drak (tannín) – tím je trochu podkopán argument, že existuje nějaký rozdíl mezi hadem a drakem, a posílen výklad, že Genesis mluví o krokodýlech jako vodních plazech.

²⁰ To ukazuje na sepsání knihy Genesis ve vztahu k celému Pentateuchu a nevyklučuje, že Pentateuch byl vytvořen jako celek (ve svém jádru, tj. většina textu, jako např. 95 procent textu) v relativně krátkém období

žánr oddílu bychom spíše než mýtus měli označit něco jako **prorockou novelu**, která si všímá, že podobně jako Bůh bude jednat s národem Izrael a uvede je do slíbené země, chráněného prostoru, jednal kdysi s celým lidstvem, s prvními lidmi.

V článku napsaném z pozice křesťana bychom měli také zmínit, že to, jak Bůh jednal s lidem Izraele v Pentateuchu, je předobrazem jeho jednání s Božím lidem v Novém zákoně skrze Ježíše Krista. Protože Pentateuch má prorockou strukturu, lze jej podle Mathewse uplatnit na církev²¹: Sliby požehnání v knize Genesis dochází svého naplnění v Kristu a jeho církvi:

- Ježíš je druhým Mojžíšem – vytváří kolem sebe komunitu, kterou vyvádí z hříchu. Mojžíš je prototypem Krista.
- Mojžíšova komunita je prototypem církve – lidu, na němž se plní slib Božího požehnání skrze Abrahamovo potomstvo (Galatským 3,6-9 ... požehnání se těší Židé i pohané).
- Slib země je naplněn v novém Jeruzalému knihy Zjevení, kde bude opět umožněn přístup ke stromu života²² (Zjevení 22,1-5).

Téma Pentateuchu (požehnání Abrahamových potomků ve slíbené zemi) se objevuje jak později v církvi, tak na začátku historie lidí v Genesis 1 až 11 – slova **požehnání, země a potomstvo** jsou zde do velké míry klíčová²³.

2. Některé etické implikace kapitol Genesis 1 až 4

A) **Provázanost etických subjektů:** V prvních kapitolách Bible se objevují čtyři hlavní etické subjekty:

Subjekt 01: Bůh

Subjekt 02: prostředí (stvořený svět a živé bytosti mimo člověka)

Subjekt 03: Člověk

Subjekt 04: Lidská komunita

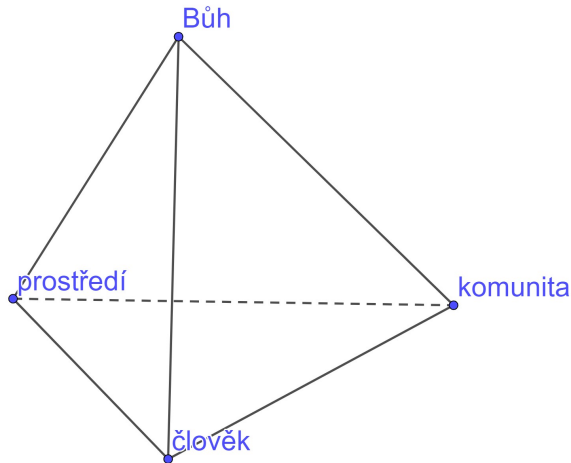
Mezi každými dvěma etickými subjekty existují vztahy, a tedy možnosti konfliktu; a pokud ke konfliktu došlo, objevují se otázky urovnání konfliktu či nápravy vztahu. Jednotlivé subjekty teologické etiky lze graficky znázornit jako vrcholy pravidelného čtyřstěnu, vztahy mezi subjekty jsou pak znázorněny hranami mezi jednotlivými vrcholy:

druhého tisíciletí, spojeném se záchranou Izraele z Egypta a následného uzavření smlouvy Hospodina s Izraelem.

21 [Mathews 1995], str.53-54.

22 Tím je ještě potvrzeno svědectví o stromu života jako reálné skutečnosti.

23 [Mathews 1995], str. 55-59.

Kdybychom chtěli přemýšlet, jaké jsou charakteristiky vztahů mezi danými subjekty a vodítka k jejich etickým interakcím, první čtyři kapitoly Bible jen naznačí, co je pak obsahem prakticky všech biblických knih. Pravdu ovšem zůstává, že už v prvních čtyřech kapitolách vidíme „rozdané karty“ a některé „první partie“ vývoje každého z těchto vztahů.

Důležité je si všimnout, že Bůh je stvořitelem a organizátorem zbylých tří etických subjektů (mimo sebe sama): **Bůh je tvůrcem prostředí** (živého i neživého), bez Boha by vesmír neexistoval. Záměrem Boha je vytvořit prostor pro život a uvést do tohoto prostředí „svůj obraz“, člověka, jako vrchol svého stvoření. Gn 1 vykresluje Boha, který hodnotí své stvoření jako velmi dobré místo pro život. Gn 1,29-30 potvrzuje, že ve světě není násilí, a to ani v živočišném potravním řetězci. **Bůh stvořil člověka jako svůj obraz**, což jej odlišuje od zbytku stvoření. Dal lidem na zemi velmi dobré prostředí pro život, výsadu vládnout nad prostředím společně se zodpovědností. **Bůh stvořil člověka jako muže a ženu**, protože není dobré, aby byl člověk sám (Gn 2,18-25), jednotlivec potřebuje pomoc. Sám by muž nemohl naplnit Hospodinovy záměry s plozením a výchovou dětí, dále žena má být mužovi pomocí obecně v povolání, ke kterému ho Bůh volá.

Gn 1 a Gn 2 vykresluje, že všechny tyto etické subjekty byly dobré: Lidé žijí v ideálním prostředí zahrady, kde jsou chráněni a zabezpečeni. Mají mezi sebou ideální vztahy, a mají též ideální vztah každý k sobě samému. Mají i ideální vztah k Bohu v zahradě, kde se s ním mohou ve velmi důvěrném prostředí setkat.

Gn 3 ve svém historickém poselství vyjadřovaném mytickými motivy²⁴ podává svědectví o tom, že člověk v postoji pýchy vůči Bohu a násilí vůči sobě samému i mezi lidmi navzájem **dospěl k pádu, při kterém byl poničen jeho vztah se všemi subjekty současně**: Místo s Bohem nyní bude žít „před Boží tváří“ (Gn 4,16), vzdálen od stromu života, Hospodinova přímého zdroje života. Místo harmonie života v prostředí zahrady nyní bude prožívat lopotu a trápení na půdě mimo zahradu, jeho prostředí jej nyní bude ohrožovat. V manželském vztahu se objevilo odcizení, svalování viny jeden na druhého a soupeření. Člověk je odcizen i od sebe sama, od toho, co má být jeho rolí v životě.

Přesto Bůh i při svém trestu projevuje svou milost a nebere své požehnání úplně: vybavuje lidi oblečením pro život mimo zahradu a slibuje jim vítězství nad tím, kdo je oklamal (Gn 3,15). Nevzdává se péče o lidi. Navzdory horšímu prostředí bude zavlažovat zemi deštěm a přispívat k obživě člověka na prokleté půdě. Člověk dál má sebe sama vidět

24 [Mathews 1995], str. 185.

jako Boží obraz, a též usilovat o život k obrazu Boha, který sám Bůh chce chránit (Gn 9,6).

Realita pádu a hříchu vznáší otázku: když svým hříchem člověk narušuje harmonii se všemi klíčovými subjekty svého života (sebou samým, Bohem, druhými lidmi i svým prostředím), zda naopak každý dobrý etický čin nespojuje vztah se všemi těmito základními etickými subjekty: Například upevnit svazek se svým bližním znamená současně upevnit svazek se sebou samým, s Bohem i se svým prostředím? Rozhodně lze říci, že **Hospodin se svým požehnáním dává dobré dary ve vzájemné provázanosti všech čtyř etických subjektů, tj. pozývá k životu dobrých věcí ve všech čtyřech oblastech.** Odtud tedy plyne, že každý etický čin zahrnuje odpovědnost Bohu, odpovědnost sobě, odpovědnost druhým, odpovědnost za své prostředí.

B) Boží obraz – správa země:

Stejně jako Bůh vysadil zahradu a uvedl člověka do dobrého prostředí, které měl člověk rozhojňovat a chránit (Gn 2,15), i každému z nás dává Bůh v našem prostředí dobré dary a volá nás, abychom tyto dobré věci rozhojňovali a chránili je před rozbitím (subjekt prostředí).

Tyto věci pak mohou sloužit v životě nám i dalším lidem – na druhé straně na své úkoly nejsme sami a Bůh nám dává i druhé lidi, kteří jsou nám v daném pověření pomocí (subjekt komunity).

Podobně jako Bůh dal Adamovi schopnosti vědce, a on povolal role všech živočichů; dal mu úkol obdělávat zahradu, a současně ho vyzbrojil schopnostmi pro tuto práci, i nám dává schopnosti, abychom obstáli v úkolech, pro které nás volá (subjekt individuality já, nalezení sebe sama).

A konečně, neměli bychom přehlédnout, že Bůh je hlavní postavou Genesis 2 až 3, čili Bůh je ten, kdo dal vůbec člověku prostředí jeho existence a důvod o věci usilovat (Bůh vysadil zahradu, dal vyrůst stromoví); Bůh dal člověku prostor pojmenovat živočichy, dal mu úkol obdělávat a střežit zahradu, ve kterém mohl člověk uplatnit svou schopnost, poslušnost i moudrost; Bůh je ten, kdo viděl, že není dobré, aby člověk byl pro své úkoly sám, a vytvořil mu společníci a pomocníci. A Bůh je také ten, kdo je ve vztahu s těmito subjekty s člověkem společně (Bůh vysadí zahradu, Bůh přivede ženu ke člověku, Bůh sleduje, jak člověk nazývá živočichy – subjekt Boha, který žije a setkává se s člověkem ve vztahu se všemi ostatními klíčovými subjekty).

C) Hřích versus svoboda:

Stejně jako Bůh varoval Adama před stromem poznání, který, jak víme, ovlivnil jeho vztah se všemi klíčovými subjekty současně, i my bychom si měli být vědomi toho, že Hospodinův nepřítel stále „vstupuje“ do jistých bytostí, věcí, aktivit, aby nás odvedl od účasti na Hospodinově pozvání k životu, od účasti na jeho díle a rozbil naše vztahy k Bohu i lidem, a dokonce i náš vztah k nám samotným. Jak říká Ježíš v Janově evangeliu 10,10: „Zloděj přichází, jen aby kradl, zabíjel a ničil. Já jsem přišel, aby měly život a měly ho v hojnosti.“ Důležité je si uvědomit, že každé takové pokušení je vždy na rovině „čtyři v jednom“: útočí na naši chamtivost mít více, dosáhnout něco víc ve svém prostředí, ve svých znalostech o něm či schopnostech; útočí na Boha a obviňuje ho jako toho, kdo nám chce něco upřít; útočí na naše vztahy s lidmi, aby je rozbil, znehodnotil, použil proti nám; a útočí i na nás samotné, aby nás zbavil naší role, toho, co dosahujeme, rozbil to dobré místo, kde

stojíme.

Kdybychom uvažovali pouze jeden aspekt našeho života, například naši aktivitu v našem prostředí, čili práci, dospěli bychom k nevyváženosti²⁵: Dostali jsme od Boha úkol a prostor pracovat a ovlivňovat své prostředí – proto nás ničí, když neděláme nic nebo když toho děláme příliš (tolik, že svou práci nelze dělat dobře). Když se naše práce stane pro nás příliš důležitou, svou hodnotu odvozujeme od své práce extrémně a nevyváženě. Naše práce není bohem – Bůh je někdo Jiný, kdo nám dává tolik práce, abychom ji stihli, ale nestrhali se. Adam s Evou neselhali z toho důvodu, že by byli ve stresu²⁶.

Podobně lze mluvit i o mezilidských vztazích: dostali jsme od Boha výsadu dát něco druhým a dělat něco pro ně, ale tuto výsadu nelze „zbožštit“ – to bychom skončili jako otroci druhých. Dostali jsme též od Boha výsadu, že druzí jsou nám pomocí, ale tuto výsadu nelze zbožštit, protože to bychom se stali otrokáři druhých – musíme též respektovat úkoly, které dal druhým Bůh.

A do třetice, velmi podobné je přemýšlení o své vlastní jedinečnosti: uvědomujeme si, že jsme jedinečními, nejen svými tužbami, ale i místem (prostředím), kde se nacházíme, ve vztazích, ve kterých žijeme – musíme respektovat své srdce, sami sebe. Přesto nemůžeme být „sami svými bohy“ a žít svůj život nezávisle na svém prostředí, lidech a Bohu. Práce je smyslem, ale ne Bohem; vztahy jsou smyslem, ale ne Bohem. Tvořivost vůči sobě samému je součástí smyslu, ale ne Bohem. Jsme tvořiví a zodpovědní²⁷ sobě samému, ale i dalším třem subjektům²⁸.

A co se týká čtvrtého subjektu, Boha samotného, vidíme, že i Bůh dává člověku prostor ke tvořivosti a svobodě: člověk může jíst ze všeho ovoce kromě jediného stromu; Bůh přivedl k člověku veškeré živočichy, aby viděl, co o nich provolá (Gn 2,19). Na druhé straně, Bůh viděl, že není dobré, aby člověk byl sám (Gn 1,18), tj. byl to Bůh, kdo si člověka všimá. Tj. to, že jsme tvorové, nás radosti a tvořivosti nezabavuje, naopak je to jedním z darů, ke kterým Bůh dává prostor. Naopak ovšem jsme Bohu i zodpovědní za život v našem prostředí, sdílením života s lidmi, které on stvořil, s respektem k praktickým darům, které on do nás vložil, a jejich uplatňováním.

Hospodinovo slovo vůči Kainovi (Gn 4,7: Což nepřijmu i tebe, budeš-li konat dobro?) předpokládá schopnost člověka volit dobro nebo zlo, tj. protože člověk mohl svobodně volit, bude později volán k odpovědnosti²⁹. Na druhé straně, v témže biblickém verši vidíme i náznak tendence zotročení hříchem: „Hřích se uvelebí ve dveřích a bude po tobě dychtit.“ Ovšem fakt, že tato slova říká Kainovi Bůh, aby jej upozornil na jeho možnosti, ukazuje, že Bůh vstupuje do našeho rozhodování, aby nás nasměroval k rozhodnutí pro dobro. Protože nejsme vševědoucí a neobsáhneme ani skutečnost současného okamžiku, ani budoucnost, Hospodinovy rady jsou pro nás tím nejlepším ukazatelem.

D) Člověk a jeho bližní:

Oddíl Gn 2,18-25 začíná mluvit o mezilidských vztazích, ovšem opět v provázanosti všech

²⁵ Podle [Bensel 2008], str. 6.

²⁶ Nabízí se dodat: Protože jejich zaměstnavatel pojezdil ovoce ze stromu poznání, získal informace o tom, jak pokoušet člověka, když mu zadá víc práce. Nebo člověk pokouší sám sebe, že si zadá více práce, než by měl.

²⁷ [Rich 1994]: Jedním z kritérií etické přiměřenosti je i vztaženost etické hodnoty k hodnotám ostatním – tedy hodnotu tvořivosti musíme vyvážit jejím vztahem k hodnotě odpovědnosti.

²⁸ Či v případě subjektu prostředí lépe řečeno: jsme za své prostředí zodpovědní sobě, druhým a Bohu.

²⁹ [Halama, Zámečník 2013], str. 34. Citují H. Webera.

čtyř hlavních etických subjektů: **Bůh** sám přivádí k **člověku**, jemuž Bůh svěřil úkol spojený s jeho **prostředím**, pomoc jemu rovnou, **ženu**. Souvislost oddílu naznačuje (Gn 2,24: stanou se jedním tělem; Gn 3,6: žena dala ovoce svému muži; Gn 3,17: uposlechl jsi hlasu své ženy; Gn 4,1: i poznal člověk svou ženu), že popsany vztah muže a ženy je vztahem manželským. Genesis tedy dosvědčuje Boha jako autora manželského vztahu mezi pohlavími. Vidíme zde i Hospodinův záměr pro manželství a etické rozhodování v něm: Žena je muži pomocí v úkolech, které jim pro život v jejich prostředí svěřil Bůh.

Pro rozrůstající se lidskou rodinu má Bůh jedno zaslíbení či proroctví (Gn 3,15): mají vychovávat své potomky, z nichž přijde někdo, kdo rozdrtí hlavu Hospodinovu nepříteli, který odvádí lidi od poslušnosti Bohu. Na toto proroctví navazuje novozákonní svědectví (např. 1. list Janův 3,4-8: Syn Boží se zjevil, aby zmařil činy ďáblovy a sňal hříchy lidí) tvrzením, že Ježíš Kristus dal svůj život jako výkupné za mnohé, aby nám daroval Hospodinovo přijetí (Matouš 20,28) a výzva, abychom i my přijali své bližní a usilovali o jejich dobro.

Motiv přijetí u Boha je důležitý také v Gn 4,1-16, kde se setkáváme se vztahem mezi bratry Kainem a Ábelem. Místo aby Kain své nepřijetí u Boha a svou závist k Ábelovi, který byl přijat, dobrým směrem podle Hospodinových pokynů (Gn 4,6-7), nechává se hříchem vábit k tomu, aby šířil toto nepřijetí i v mezilidském vztahu. Kain se vzdává zodpovědnosti usilovat pro Ábela o dobré věci (a v případě, že nebyl u Boha přijat, snad i učít se od svého bratra, jak sám může získat to, čeho se Ábelovi dostalo). Navíc Kain se snaží o to, aby Ábel něco dobrého ztratil – život.

Kromě zasazení mezilidských vztahů do kontextu dalších subjektů a negativního vykreslení toho, co se děje, když živíme hřích ve svém srdci, rodopis nebe a země nabízí ukazatele pro dobré směřování těchto vztahů: 1) Naše přijetí u Boha má silný dopad na to, jak přijímáme druhé lidi. 2) Zodpovědnost za druhé znamená chránit a rozhojňovat dobré věci pro jejich život.

Samotný text Genesis 1 až 4 navrhuje následující definici slova „dobré“, které je v tomto článku i biblickém textu používáno: Dobré je to, co vytváří či ustanovuje Bůh, aby tím zapojil obdarování a jedinečnost člověka pro život v jeho prostředí v harmonických mezilidských vztazích.

Seznam literatury

J. Barton: Etika a Starý zákon. Jihlava, Mlýn 2006.

Christian Bensel: Smysl života. Přednáška v křesťanském centru Schloss Mittersill, 2008, český překlad viz rozhovor.cz/poselstvi/0026smysl-zivota.php.

Bible. Český ekumenický překlad Bible 2005, přetisk vydání z roku 1985.

G. D. Fee, D. Stuart: Jak číst Bibli s porozuměním. Návrat domů, Praha 1997.

E. Fuchs: Co dělá naše jednání dobrým? Ženeva 1995, český překlad Mlýn 2003. Počet stran 171.

J. Halama, J. Zámečník: Základy teologické etiky. Skriptum pro 1. ročník studia na ETF, obor evangelická teologie, 2013. Počet stran 190.

A. Mackerle: Etické aspekty u předexilních Malých proroků. Krystal OP 2019.

K. Mathews: Genesis 1-11:26. Nashville, Tennessee 1996. Série New American Commentary.

M. Prudký: Genesis 1,1-6,8. Praha 2018. Série Český ekumenický komentář ke Starému zákonu.

R. Rendtorff: Hebrejská bible a dějiny. Vyšehrad 2003.

A. Rich: Etika hospodářství I: theologická perspektiva. Oikoumené 1994, Praha.

J.V. Seters: Prologue to History: The Yahvist as Historian in Genesis. Westminster Press 1992.

M. Vácha: Pod kůží jsme všichni Afričani. 25.listopadu 2019, populární rozhlasová diskuse na adrese <https://plus.rozhlas.cz/pod-kuzi-jsme-vsichni-africani-svetla-plet-je-pomerne-nedavna-mutace-rika-biolog-8113868>.